

NŐK POLITIKAI KÉPVISELETE A KELET-AFRIKAI KÖZÖSSÉGBEN

FÓKUSZBAN RUANDA¹

BAGI JUDIT

Bevezetés

Az Interparlamentáris Unió (Inter-Parliamentary Union – IPU) hivatalos adatai szerint miközben a világátlagot tekintve mindössze 21,4 százalékra tehető a nők parlamenti képviseleti aránya, a szubzaharai Afrika területén némileg nagyobb arányban, összesen 21,9 százalékban foglalnak helyet női képviselők a nemzeti parlamentekben (IPU, 2013). Meglepő továbbá, hogy a lista élén, közel 64 százalékos női képviseleti aránnyal, egy kelet-afrikai ország, Ruanda áll, mely mindezek mellett az egyetlen olyan állam a világon, ahol a törvényhozásban helyet foglaló nők száma meghaladja a férfiakét.

Nem csak Ruandában, hanem a kelet-afrikai régió többi államban is igen magas, 30 százalék körüli a női politikusok aránya. A komplexebb áttekintés érdekében jelen írás így nem csak Ruandát, hanem a Kelet-afrikai Közösség (East African Community – EAC) további tagállamait, azaz Kenyát, Ugandát, Tanzániát és Burundit is vizsgálat alá veszi. Bemutatásra kerülnek azon alkotmányos úton és törvényi szabályozás által életre hívott intézkedések, melyek következtében a felsorolt öt ország számos európai államot maga mögé utasító női politikai reprezentációs arányt képes felmutatni. Részletesebb elemzésre a kiugróan magas számú női parlamenti politikus miatt Ruanda esetében kerül sor. A Kelet-afrikai Közösség további államait érintően az alkotmányba és választási törvénybe foglalt kvótaszabályozásokat ismerhetjük meg. Jelen írás célja az említett államok bemutatása mellett egy kritika megfogalmazása, mellyel a szerző igyekszik megcáfolni azt a kijelentést, mely szerint a magas női reprezentációs arány a demokrácia fokmérőjének tekinthető.

A Kelet-afrikai Közösség és a gender kapcsolata

Afrikában az 1960-as évek során lezajló függetlenedési hullámnak köszönhetően számos állam szabadult fel a gyarmati elnyomás alól, s találta magát azonnál szemben olyan társadalmi, gazdasági és politikai problémákkal, melyek megoldására egyedül nem bizonyult képesnek (Tarrósy, 2006: 385). A függetlenedési mozgalmak folyamata hatványozott mértékben elősegítette a szomszédos országok egymás felé történő nyitását is, melyet Uganda, Kenya és Tanzánia esete jól pél-

△ Tanzániai vállalkozónők. Forrás: huffpost.com

dáz. A három állam 1967-ben írta alá a Kelet-afrikai Együttműködés szerződését, amely a későbbiekben felbomlott ugyan, ám az eszme mindvégig fennmaradt, míg végül 1993-ban a Háromoldalú Bizottság (Tripartite Commission for East African Co-operation) megalakulásával újjáéledt. Már az együttműködést elősegítő bizottság célkitűzései között, a számos gazdasági és kereskedelmi együttműködés mellett, a nők társadalmi szerepének a növelése is megjelent (Tarrósy, 2010: 165). A kooperációnak köszönhetően hivatalos keretek között 2000-ben alakult meg a Kelet-afrikai Közösség, melyhez 2007-ben Ruanda és Burundi is csatlakozott.

Az EAC alapítószerződésében (East African Community Treaty) szintén megtalálható a nők és férfiak közötti esélyegyenlőség megteremtésére való törekvés, valamint a *gender mainstreaming* irányvonal alkalmazása, azaz a nemi szempontok különböző területeken történő érvényesülésének elősegítése. A szerződés külön kiemeli a nők társadalmi, gazdasági fejlődésben, illetve a kereskedelemben betöltött szerepének fontosságát, valamint hozzáteszi, hogy a nők e területeken történő szerepvállalása többek között a tagállamok közötti kooperáció bővítésében és fenntartásában is fontos szerepet tölt be. Az együttműködés kimondja, hogy a nők jogainak bővítése céljából a tagállamok a gender szempontokat prioritásként kezelő alkotmány megfogalmazására törekcsenek.²

A 2000-ben az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) által életre hívott Millenniumi Fejlesztési Célok (Millennium Development Goals – MDG)³ harmadik pontja, azaz a nemek közti egyenlőség és a nők felemelkedésének elősegítése szín-

Nők százalékos arányai a nemzeti parlamentekben				
Kelet-afrikai Közösség	2006	2010	2013	legutóbbi választások
Ruanda	49%	56%	64%	2013. szeptember
Uganda	30%	32%	35%	2011. február
Tanzánia	30%	31%	36%	2010. október
Kenya	7%	10%	19%	2013. március
Burundi	31%	39%	32%	2010. július

▲ Forrás: East African Community (2011): 4th EAC Development Strategy (2011/12–2015/16) alapján saját készítésű ábra.

tén fontos elemét képezi az EAC fejlődési stratégiájának, melyet jól példáz a 2011 és 2016 közötti időszakra vonatkozó fejlesztési elképzelés is (4th EAC Development Strategy)⁴. A dokumentum a tagállamok női politikai képviselőitől évenkénti százalékos megoszlásáról tartalmaz táblázatot, melyből láthatjuk, hogy a Közösség a gender szempontok érvényesülésén belül kiemelt szerepet tulajdonít a nők politikai szerepvállalásának.

A táblázat adatai alapján megállapíthatjuk, hogy az EAC tagállamai igen magas arányú női politikai képviselőkkel rendelkeznek, a 21,4 százalékos női politikai reprezentációra vonatkozó világtárgyalásnál csak a kenyai parlament női képviselői alacsonyabb, ám a lemaradás minimális, mindössze 3 százalékos. Ruanda, Uganda, Burundi és Tanzánia nemzeti parlamentjeiben a női politikusok aránya 30 százalék feletti.

A következőkben megvizsgáljuk, hogy ezen afrikai országok miként bizonyultak képesnek a kiugróan magas arányú női reprezentációs arány elérésére. Ahhoz viszont, hogy e folyamatokat megértsük, ki kell térnünk a női képviselő „mesterséges” növelésének leggyorsabb módjára, azaz a választásokon alkalmazott női kvótára, illetve annak különböző típusaira.

A női kvótákról dióhéjban

Az említett kelet-afrikai országok úgynevezett gyorsított eljárással, azaz a különféle gender kvóták alkalmazásával érték el a női politikai reprezentáció rövid időintervallumon belüli látványos növelését. A nők politikai képviselőitől növekedése természetesen nem csak ilyen módon, hanem társadalmi és kulturális folyamatok eredményeképpen is lehetséges. Meg kell viszont jegyezni, hogy ilyen változások lényegesen hosszabb időt és az afrikai államoktól eltérő, egyértelműen demokratikus alapon nyugvó társadalmi berendezkedést igényelnek. Ebből adódóan a fekete kontinensbeli országok esetében nem is számíthatunk olyan női emancipációval kapcsolatos civil kezdeményezésekre, melyek például a skandináv államokat jellemezték az 1970-es évek során. Ruanda, Kenya, Uganda, Tanzánia és Burundi számára tehát egyértelműen a gender kvóta bevezetése bizonyult alkalmazható módszernek. Hozzá kell tennünk továbbá, hogy a női parlamenti képviselők számarányának növekedése egyik földrészen sem történt olyan gyorsan, mint Afrikában.

A következőkben tekintsük át a kvótákkal kapcsolatban jelen vizsgálódás szempontjából fontos információkat. A kvótarendszer, illetve a kvóta kérdéskörének kialakulása a választójogi történet harmadik szakaszára tehető, amikor a politikai szabadságjogot tartalmi szempontból is biztosítani kívánták. A választójogi történet első szakaszában a választójogért folytatott küzdelem, míg a másodikban a választójog formális érvényesülését követően a nemi diszkrimináció felszámolása valósult meg. A kvótarendszer bevezetése jól példázza a nemek közti egyenlőség tartalmi szempontból értendő megvalósulására való törekvést. Hosszú távon természetesen a nők nem kizárólag jelképes, hanem valódi döntéshozó pozícióban való reprezentációja a cél. 1995-ben még mindössze harminchat országban használták a kvóták valamely típusát. A nők parlamenti szerepvállalásának erősítése céljából létrehozott kvótarendszert 98 ország alkalmazza napjainkban (Ilonszki, 2007: 16-19). Az IPU felmérései szerint a kvótarendszer akkor tekinthető a leghatékonyabbnak, ha a pártok már a jelölési folyamat során alkalmazzák azt.

Gyakorlatban a női kvóták alábbi három típusa használatos (Mike, 2009: 18):

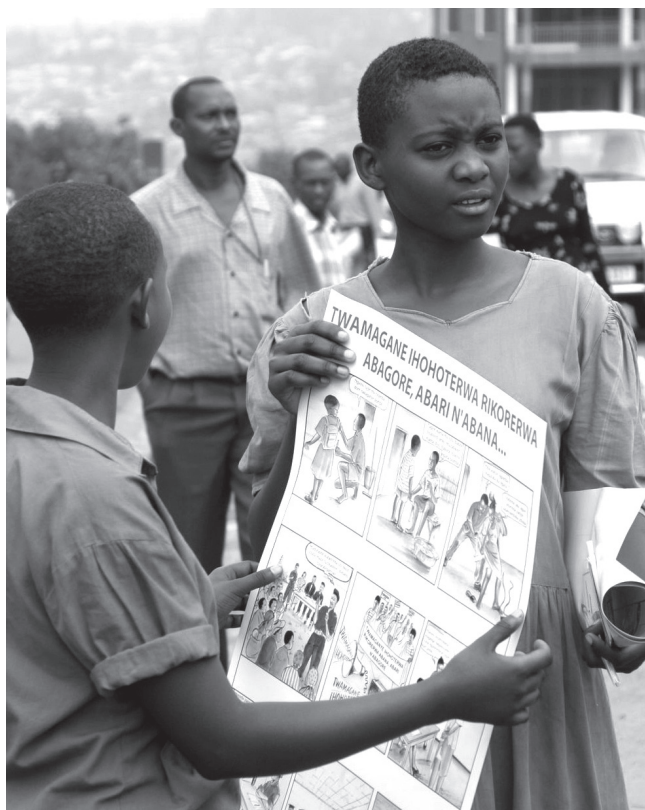
- alkotmányban rögzített
- törvényben szabályozott
- politikai pártok által alkalmazott

Más típusú megközelítésből kétfajta parlamenti kvótát különítünk el (Zgut, 2010):

- Nem-semleges kvóta esetben 40 százalékban minimalizálják azt a határt, melynek arányában az egyik nemnek képviseltetnie szükséges magát.
- Pozitív-diszkriminatív kvóta során hátrányos helyzetű csoportok előnyhöz juttatása a cél, itt csak őket érinti a minimális részvételi arány.

*Ruandai iskolás lányok tiltakozása
az emberi jogok csorbítása ellen* >

Forrás: thesolutionsjournal.com

A kvótarendszer bevezetése számos esetben nem kizárólag nemzetállami, hanem az egyenjogúságot szorgalmazó nemzetközi szervezetek nyomására valósul meg (mint például az ENSZ és az Európai Unió tagállamainak esetében). Az említett szupranacionális szervezetek esetében óriási presztízsveszteséggel bír, ha egy országot esélyegyenlőségi vétség miatt marasztalnak el (Ilonszki, 2007: 28).

A kvótarendszer sikeressége általában öt tényezőtől függ (Papp, 2007: 3): a gyakorlatba történő átültetés milyenségétől, a kvóta mértékétől, továbbá attól, hogy vonatkoznak-e a szabályok a nemek sorrendjére a listán, illetve, hogy a pártlisták nyitottak vagy zártak, végül, hogy mik a szabályok megszegésének szankciói.

A kvótarendszer bevezetése mellett még egy nagyon fontos érv szól, ez pedig a gender szakirodalom minden jelentősebb tanulmánya által jegyzett 30 százalékos küszöb. Ez az a határ, mely elérésével a nők nem csak képviseltetik magukat a parlamentben, hanem az általuk reprezentált és fontosnak tartott kérdésekben lényeges lépéseket is képesek megtenni. A 30 százalékos határ elérése pedig a kvótarendszer bevezetésével válik a legegyszerűbbé. A kvótarendszer valódi célja, azaz a tényleges női politikai képviselet megvalósulása viszont csak akkor válik hatásossá, ha politikai akarattal is párosul.

Kvótarendszer és politikai berendezkedés Ruandában

Sokakat meglephet, hogy világviszonylatban a történelem egyik legszörnyűbb genocídiumáról ismert kelet-afrikai ország, Ruanda parlamentjében foglal helyet a legtöbb női politikus. Az 1990 és 1994 között lezajlott népirtásról elhíresült állam parlamenti képviselőinek 64 százaléka nő (IPU, 2013). Ruandában nagyon komolyan veszik a kvótarendszert érintő intézkedéseket, ezt a női képviseleti arány növelésére vonatkozó szabályozás három területen történő deklarálása is kiválóan példázza: a törvényi szabályozás, valamint az alkotmányban és a pártok programjában való rögzítés.

A Ruandában bevezetett kvótarendszer pontos működésének és szükségességének megértéséhez röviden át kell tekintenünk a kelet-afrikai ország modernkori történelmét és jelenlegi politikai berendezkedését. Ruandában az első formálisan többpárti parlamenti választás még a belga uralom ideje alatt, 1961-ben valósult meg. Mivel a választást a Demokratikus Köztársasági Mozgalom (Republican Democratic Movement – MDR) 77,6 százalékkal nyerte, tovább nőtt a tusziki befolyása. Történt ez annak ellenére, hogy a lakosság 85 százalékát továbbra is a hutu népcsoport tagjai alkották (Stroh, 2009: 7). Az eset tehát jól példázza egyfajta etnikai cenzus meglétét (a kelet-afrikai etnikai konfliktusról a továbbiakban lásd. Tarrósy, 2011: 23). Mint ahogy az már az imént ismertetett történelmi háttér esetében kirajzolódott, az etnikai ellentétek a későbbiekben tovább fokozódtak. A hutu és tuzsi ellentét kicsúcsosodásának idején, 1994-ben legalább nyolcszázezer fő (nagy többségben tuzsi) vesztette életét. A népirtást követően a tuzsi többségű lázadó alakulatok elfoglalták az országot és véget vetettek az akkor közel száz napja tartó népirtásnak. A lázadó csoport politikai alakulata, a Ruandai Hazafias Front (Rwandan Patriotic Front – RPF) átvette a politikai hatalmat, melyet a kilenc évig tartó átmeneti időszakban (1994–2003) meg is tartott.

◀ *Paul Kagame, Ruanda miniszterelnöke.*
Forrás: orinfor.gov.rw

A népirtás következtében jelentősen átalakult az ország demográfiai helyzete. Mivel az etnikai tisztogatásokban többségében férfiak vesztették életüket, 1994-ben a lakosság közel 70 százalékát lányok és nők alkották (Powley, 2005: 158). Ez a demográfiai mutató egyértelműen magában hordozta annak lehetőségét, hogy a nők politikai és társadalmi szinten egyaránt olyan pozíciók birtokosává váljanak, melyekre a korábbiak során egyáltalán nem, vagy csak minimális mértékben nyílt lehetőségük. Ruanda parlamentjében napjainkban tehát a népirtás túlélői, háborús özvegyek, egykori forradalmárok és földművesek foglalnak helyet. Politikai szerepvállalásra ösztönözte továbbá a ruandai nőket a genocídium idején ugrásszerűen megnőtt és sajnálatos módon mindennaposá vált nemi erőszakok száma (McGreal, 2008). A ruandai nők nem csak etnikai hovatartozásuk, hanem női mivoltuk miatt estek áldozatául a polgárháborúnak. A népirtás során a lázadó hutuk megölték továbbá az ország akkori legfontosabbnak nevezhető női személyiségét, az ország első miniszterelnök asszonyát, Agathe Uwilingiyimanat⁵.

Paul Kagame, az RPF vezetője 2000-ben elődje lemondásának köszönhetően vált Ruanda elnökévé, viszont a hatalmat de facto módon már 1994-ben, a népirtás befejeztével megszerezte. 2003-ban a genocídiumot követő első elnökválasztáson magasan nyerte a voksolást. Az ország demokratikus berendezkedését árnyalja, hogy Kagame népirtásban betöltött szerepe továbbra sem tisztázott, több vád érte ártatlan emberek meggyilkolása miatt. Nem meglepő tehát, hogy a nemzetközi szakirodalom bővelkedik a Ruandáról megjelent könyvekben és tanulmányokban, ám ezek döntő többsége az 1994-es népirtásra és az az előtti időszakra helyezi a hangsúlyt, a 2003-as új alkotmány bevezetését követő időszakot viszont kevesen vizsgálják. A következőkben jelen áttekintés a 2003 utáni politikai berendezkedést, valamint a parlamenti női kvóták bevezetésének és működésének mechanizmusát vizsgálja.

Női parlamenti képviselő Ruandában

Az ország új alkotmányát 2003. május 26-án ügyszavazást követően fogadták el. Az alaptörvény a hutu és a tuszi népcsoport számára egyenlő jogokat biztosít.

Az alkotmány értelmében Ruanda államformája elnöki köztársaság. Az elnököt hét évre választják közvetlenül, újraválasztása egyszer lehetséges. A törvényhozásért a kétkamarás parlament felelős, melyet a Felsőház és a Szenátus alkot. A 26 tagból álló Szenátus 12 tagját helyi tanácsok választják, négyet a Politikai Szervezetek Fóruma jelöl, nyolcat az államfő nevez ki, kettőt pedig elsőfokú oktatási intézmények delegálnak. A 80 tagú Képviselőházból 53 tag közvetlen módon kerül megválasztásra. 24 női képviselőt a helyi szervek választanak, két képviselőt az ifjúsági szervezetek, egyet pedig a fogyatékosok szervezetei delegálnak (Lutz, 2005: 6).

Fontos kiemelni, hogy Ruandában már a 2003-as alkotmány megszületése előtt is igen nagyfokú aktivitás jellemezte a nőket. Számos civil és helyi szervezet képviselőként szólaltak fel jogaik és érdekeik védelmében. Szerepüket tovább erősítette, hogy 2000-ben tizenkét tagú Alkotmányozó Bizottság alakult meg, melynek munkájában három hölgy is részt vett, ebből adódóan a bizottság különösen nagy hangsúlyt fektetett a nők politikai szerepvállalásának növelésére, a női mozgalmak szerepének erősítésére, valamint a nagyfokú írástudatlanság felszámolására. Több szakirodalomban is megemlítszik Judith Kankuze

„Fontos kiemelni, hogy Ruandában már a 2003-as alkotmány megszületése előtt is igen nagyfokú aktivitás jellemezte a nőket. Számos civil és helyi szervezet képviselőként szólaltak fel jogaik és érdekeik védelmében.”

neve, aki civil szervezeti képviselőként, mint a „nemek szakértője” segítette a bizottság munkáját (McGreal, 2008). Az egyéb női mozgalmak, köztük az ernyőszerzetként működő NGO-kat tömörítő Collectifs Pro-Femmes nevű szervezet tagjai a női parlamenti képviselőkkel együttműködve sokat tettek azért, hogy az új alkotmány a férfiakéval egyenlő jogokat adjon a nők számára is. A 2003-as alkotmány preambuluma számos olyan nemzetközi és emberi jogi egyezményt és kezdeményezést idéz, melyekhez Ruanda is csatlakozott az azt megelőző években (Powley, 2005: 155). Itt érdemes megemlíteni az ENSZ Közgyűlés által 1979-ben elfogadott, a nők elleni diszkrimináció megszüntetéséért (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – CEDAW) létrehozott egyezményt, melyet a kelet-afrikai ország is aláírt. Nem sokkal a népirtás lezárását követően megalkult a nemek egyenlőségéért, a nők jogainak növeléséért, valamint a gyermekek jogainak védelméért felelős minisztérium (Ministry of Gender and Women in Development – MIGEPROF), mely azóta folyamatosan bővítette tevékenységi körét. A minisztérium nem sokkal a népirtást követően hozta létre a nők tanácsainak nemzeti rendszerét. Az úgynevezett grassroots, azaz lokális szintről induló struktúrát követő szerveződések helyi tanácsokként párhuzamosan működnek az általános tanácsokkal. Minden helyi tanács tíz főből, kizárólag nőkből áll, és olyan ügyekkel foglalkozik, mint a lokális szintű szakképzések, valamint a nők jogainak ismeretése. A MIGEPROF feladatköre valójában négy jelentős területet ölel fel (GCDA in Rwanda, 2009: 12).

Az 1996-ban alakult ruandai női parlamenti képviselők fóruma (Forum of Rwandan Women Parliamentarians – FFRP) szintén a nők jogaiért, a nők ellen elkövetett erőszak megfékezéséért, valamint a nők politikai és társadalmi szintű szerepvállalásának megerősítéséért tesz komoly lépéseket. A fórumon politikai hovatartozástól függetlenül vesznek részt a képviselők, és kizárólag a női kérdéseket érintő ügyeket tárgyalják (Powley, 2007: 6). A népirtást követő átmeneti időszakban (1994–2003) az FFRP volt az első olyan szervezet a ruandai nemzetgyűlésben, melyen pártérdekektől függetlenül tanácskoztak a résztvevők.

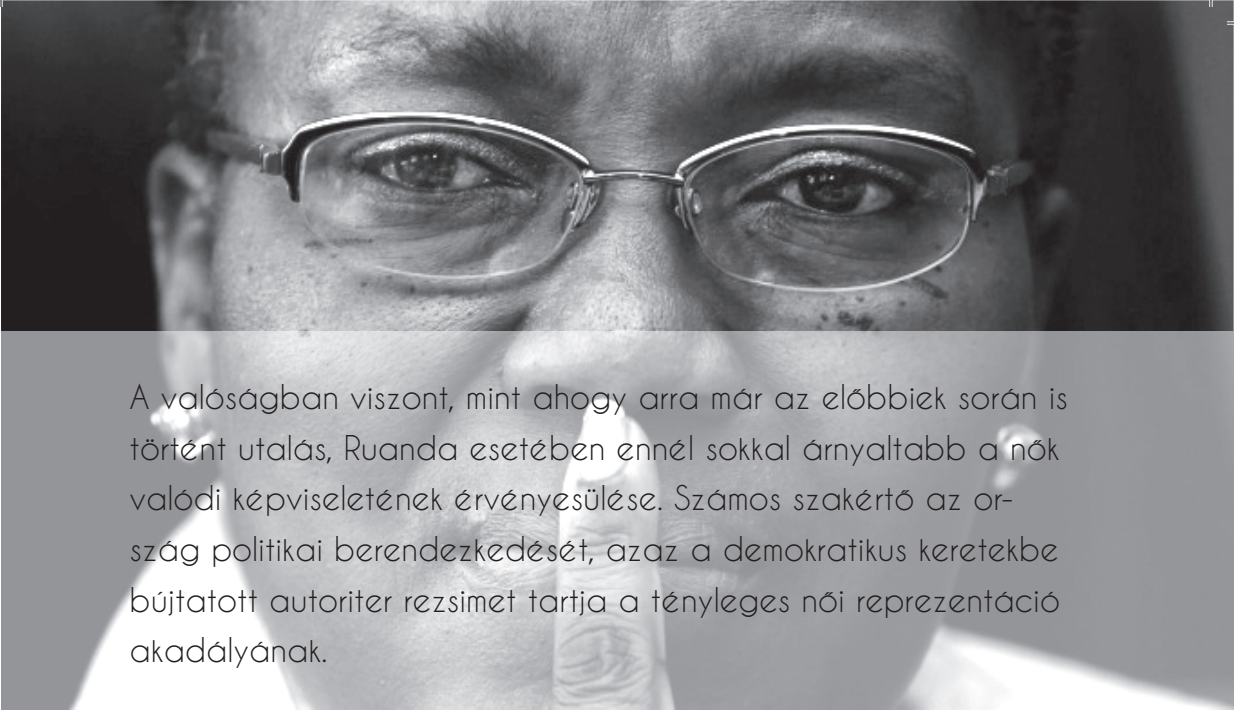
Az imént felsorolt, nők által életre hívott intézkedések sikerrel jártak, hiszen az alkotmányban foglaltak szerint a parlamenti képviselők minimum 30 százalékát női képviselőknek kell alkotnia. 2003-ban, a népirtást követő első demokratikus választások során a női képviselőknek pedig a mandátumok 48,8 százalékát sikerült megszerezniük (Powley, 2004: 2). Ruandában az állampolgárság mellett a választhatóság követelményei közé tartozik az „A” szintű vizsgával való rendelkezés. Ez magyar viszonyításban az érettséginek felel meg. A 2003-as alkotmány az egyetemes emberi jogok eszméjét alapul véve a két népcsoportból fele-fele arányban jelöli a képviselőket. Ruanda jelenleg 64 százalékos női képviseleti arányával vezeti a világlistát. Az országban a teljes munkaerő 55 százalékát nők teszik ki, a vállalkozásoknak pedig 40 százalékát vezetik (McGreal, 2008). A kelet-afrikai államban olyan magas rangú pozíciókat töltenek be hölgyek, mint a Legfelsőbb Bíróság elnöki tisztsége vagy az Országos Rendőrfőkapitány pozíciója.

Az új alkotmány bevezetése rendkívül pozitív hatással bír ugyan a nők politikai reprezentációjára, ám bizonyos pontokon problematikusnak minősül. Számos szakértő jegyzi meg ugyanis, hogy a ruandai alkotmány haladó szelleme (egyenlő jogok, nemek közti egyenlőség, nők képviselése) ellenére egyéb fontos szempontokban korlátokat szab az etnikai problémák szólásszabadságát illetően.

Ruanda esete kiválóan szemlélteti tehát a kvótarendszer bemutatása során megfogalmazottakat, miszerint a női parlamenti képviselők számarányának növelése érdekében leghatásosabb eredmény az alkotmányban rögzített kvóta segítségével érhető el. A Kelet-afrikai Közösség által 2009-ben kiadott gender jelentés szerint Ruandában a magas női reprezentációnak köszönhetően jelentős nőket érintő kérdésekben történtek előrelépések. Az új alkotmány bevezetése óta például közel tízezer olyan munkahely létesült, ahol a női és férfi munkavállalók kötelező jelleggel fele-fele arányba dolgoznak (GCDA in Rwanda, 2009: 12).

A valóságban viszont, mint ahogy arra már az előbbiek során is történt utalás, Ruanda esetében ennél sokkal árnyaltabb a nők valódi képviselétének érvényesülése. Számos szakértő az ország politikai berendezkedését, azaz a demokratikus keretekbe bújtatott autoriter rezsimet tartja a tényleges női reprezentáció akadályának. A ruandai politikai vezetéssel kapcsolatos negatív kritikák a 2013. szeptember 16-án lezajlott választásoknak köszönhetően újra napvilágot láttak. Számos gazdasági és politikai sajtó, köztük a *The Economist* nevű rangos nemzetközi hetilap hasábjain is szerepeltek a valódi demokrácia hiányát firtató írások. Egyesek szerint a látszatdemokrácia fenntartására Kagame elnöknek pusztán a nyugati donorok és

A valóságban viszont, mint ahogy arra már az előbbiek során is történt utalás, Ruanda esetében ennél sokkal árnyaltabb a nők valódi képviselőiténak érvényesülése. Számos szakértő az ország politikai berendezkedését, azaz a demokratikus keretekbe bújtatott autoriter rezsimet tartja a tényleges női reprezentáció akadályának.

▲ *Rebecca Alitwala Kadaga, ugandai ügyvéd és politikus. Forrás: ipdgcblog.files.wordpress.com/*

befektetők miatt van szüksége. Az esetleges politikai ellenfeleket pedig valamilyen úton igyekszik minél előbb kiiktatni a versenyből. Esélyes továbbá, hogy a parlament alkotmánymódosítást indítványoz, mely az elnök számára, a jelenleg érvényes kétszer betölthető hét éves ciklus helyett, egy harmadikat is engedélyezne.⁶

Az eddigiek alapján szinte egyértelműsíthető volt hogy a választást nagy többséggel (végül 76 százalékkal) az RPF nyeri. Ahogyan Khris Berwouts fogalmazta meg a választások kapcsán publikált kritikájában, az RPF hegemoniájának megtörhetetlenségét és autokráciát tovább erősíti, hogy a szavazók nem voksolhattak egyéni jelöltekre, hanem kizárólag csak pártokra adhatták le szavazataikat, melyek a leadott szavazatok arányában delegáltak képviselőket a parlamentbe. A papírforma szerinti demokráciát – a valóságban azonban autokráciát – tovább erősítik az újonnan alakult pártok regisztrálással kapcsolatos nehézségei is.

Egyértelműnek tűnik tehát, hogy egy ilyenfajta államberendezkedés esetében a női érdekek képviselete nem mondható valósnak. Nem arról van szó, hogy bizonyos nőket érintő kérdésekben nem történtek előrelépések, viszont tényként kell kezelnünk a RPF egyeduralmát, mely mondhatni a politikában szerepet vállaló nők nagy száma mögé bújva kívánja a demokrácia látszatát kelteni. Ezen szituáció nem csak Ruanda esetében, hanem a Kelet-afrikai Közösség további államaiban is megfigyelhető.

A következőkben az EAC további tagállamainak női politikai képviseletét érintő alkotmányos és választójogi törvényi szabályozások kerülnek bemutatásra.

Női politikai képviselet a Kelet-afrikai Közösség államaiban

Tanzánia, Kenya, Uganda és Burundi esetében is elmondható, hogy Ruandához hasonlóan a gender kvóta bevezetésével érhetek el magas számú női politikai képvise-

seletet. Az EAC összes állama az úgynevezett „reserved seats”, azaz a nők számára fenntartott helyek alkotmányba foglalásával bizonyult képesnek a 30 százalék körüli női reprezentáció megteremtésére. A továbbiakban röviden, a Közösség országaiban alkalmazott gender kvóták alkotmányos megfogalmazásait tekintjük át.

Tanzánia

Tanzánia esetében már az egypártrendszer idején léteztek kifejezetten a nők számára elkülönített parlamenti helyek, ám ezen intézkedések nem a női egyenjogúsággal átitatott eszmék érvényesülésének eredményeképpen, hanem az antidemokratikus rezsim fenntartásának okán kerültek megfogalmazásra. A választási törvény szabályozása alapján 1995-ben kötelező jelleggel a képviselők 15 százaléka volt nő, 2000-ben viszont már 20 százalékkuk, a 2005-ös választás óta pedig a törvény az alsóházban minimum 30 százalékos kötelező női reprezentációs arányt ír elő (Bauer, 2008: 354).

A tanzániai alkotmány 2005-ös módosítása úgy fogalmaz, hogy a parlamentben helyet foglaló nők aránya nem lehet kevesebb harminc százaléknál. A nők helyeit pedig a parlamentbe bekerülő pártok között arányosan osztják szét (The Constitution of the United Republic of Tanzania, 1977: Part II. Article 66. 1/b.). Jelenleg a 350 képviselő közül 126 fő, ez 36 százalékos képviseletet jelent.

*Afrikai lányok oktatását szorgalmazó plakát
Forrás: worldreader.org*

Kenya

A 2010-ben született kenyai alkotmány kimondja, hogy a választható testületek tagjainak maximum kétharmada lehet azonos nemű (The Constitution of Kenya, 2010: Chapter 7, Article 81). Ebből következik, hogy az említett testületekben a kenyai szabályozás minimum egyharmad arányos képviselőt biztosít a nők számára. A kenyai alkotmány továbbá negyvenhét helyet (az ország negyvenhét megyéjének mindegyikéből egyet) kötelezően nők számára jelöl ki a parlament alsóházában.

Kenyában Ruandához hasonlóan 2013-ban tartották a legutóbbi választásokat. A márciusi voksolás korántsem nevezhető feszültségmentesnek és demokratikusnak, hiszen az ország újonnan megválasztott elnökét, Jomo Kenyattát, még a 2007-es a választások kapcsán kirobbanó zavargások miatt a hágai Nemzetközi Bíróságon emberiség ellen elkövetett bűntettekkel vádolták meg. Kenyatta idei győzelme egyértelműen rontja az ország nyugati világgal fenntartott kapcsolatát. Az Amerikai Egyesült Államok, valamint számos európai ország is nemtetszését fejezte ki Kenyatta elnöki pozíciója kapcsán. A voksolás első napján fegyveres harcok és véres zavargások robbantak ki. A demokrácia csorbulását tovább fokozza, hogy a 2010-es alkotmány megszüntette a kormányfői tisztséget, ezáltal az elnök lett a végrehajtó hatalom feje. A korábban bemutatott táblázat alapján láthatjuk, hogy Kenya nem volt képes az alkotmányba foglalt egyharmados női reprezentáció megvalósítására, hiszen a parlament politikusainak mindössze csupán 19 százaléka nő.

Burundi

Burundi esetében a 2005-ben életbe lépett alkotmánymódosítás minimum 30 százalékos női képviselőt ír elő a nemzeti parlamentben. A választási törvény úgy fogalmaz, hogy minden negyedik képviselőjelöltnek a hölgyek közül szükséges kikerülnie. Burundi jelenlegi 106 fős parlamentje 34 női tagot számlál, mely 32 százalékos női politikai képviselői arányt jelent.

Uganda

Uganda esetében a nők politikai szerepvállalásának kezdetét illetően 1989-ig érdemes visszatekintenünk. Az akkori választások során a Nemzeti Ellenállás Tanácsa nevű párt (National Resistance Council – NRC) szorgalmazta a nők parlamentbe való bekerülését, melynek köszönhetően az NRC politikusainak 17 százaléka került ki a nők közül (Kadaga, 2013: 8). Nem sokkal később alkotmányba is foglalták a nők politikai képviselőinek növelésére irányuló törekvéseket. Az 1995-ben életbe lépett ugandai alkotmány 78. 1/b. pontja szerint minden kerületből minimum egy női politikai választása szükséges. Mivel az országban jelenleg 112 kerület található (a kerületek száma folyamatosan nőtt az évtizedek során), a parlamentnek minimum 112 fős női politikai képviselővel kell rendelkeznie (The Constitution of the Republic of Uganda, 1995). Uganda parlamentjében összesen 375 képviselő foglal helyet, így az alkotmány által előírt minimum női reprezentációs arány 30 százalékos jelent. Ugandában a legutóbbi választásokat 2011-ben tartották, a parlamenti politikusoknak jelenleg 35 százaléka nő (IPU, 2013).

Összegzés

Az imént ismertetett adatokból és tendenciákból megállapíthatjuk, hogy a gender szakirodalom által kritikus tömegként aposztrofált 30 százalékos női parlamenti reprezentáció Afrika esetében nem jelenti a női érdekek valós képviselőjét. Számos előrelépés történik a női ügyeket érintően, mint ahogy azt a részletesebben bemutatott Ruanda kapcsán is láthattuk, ám ezek korántsem olyan mértékűek, melyet a világ első nő többségű parlamentjétől elvárnánk – különösen más politikai hagyományokkal és szocializációval rendelkező európai szemlélődőként. A fekete kontinens nőpolitikussait nem nevezhetjük továbbá a demokrácia fokmérőjének sem, hiszen ezen

„Az imént ismertetett adatokból és tendenciákból megállapíthatjuk, hogy a gender szakirodalom által kritikus tömegként aposztrofált 30 százalékos női parlamenti reprezentáció Afrika esetében nem jelenti a női érdekek valós képviselőjét.”

politikusként valós döntéshozatali pozícióba elenyésző esetben kerülnek. Sokszor alacsony iskolai végzettségű és gyér szakmai tapasztalattal rendelkező hölgyek „töltik fel” az alkotmány által előírt helyeket.

Az alkotmányban foglalt kvóta-szabályozások a Kelet-afrikai Közösség tagállamaiban Kenya kivételével elérték a nők parlamenten belüli számarányának ugrászerű növekedését. Az egyre növekvő számú női politikusok tevékenysége viszont nem garantálja a női jogok hatékony érvényesülését és a nők életszínvonalának javulását. A Közösség tagjainak tehát bőven akad még teendője a tényleges és valós női politikai képviselő eléréséig. ☀

Jegyzetek

- 1 A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.
- 2 EAC Strategic Plan on Gender, Youth, Children, Persons with Disabilities, Social Protection and Community. Development (2012-2016) http://www.eac.int/gender/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=101&Itemid=159
- 3 További részletek ld.: Morenth Péter (2009): A Milleniumi Fejlesztési Célok helyzete féltávon túl Nemzetközi jelentések és sajtóvisszhangok alapján. Afrika Tanulmányok. 3 (3-4): 16-23. o.
- 4 4th EAC Development Strategy (2011/12 – 2015/16): www.eac.int/news/index.php?option=com_docman&task=doc
- 5 További részletek ld.: T. Horváth Attila (2008): Agathe Uwilingiyimana (1953-1994) Ruanda mártír miniszterelnöke. Afrika Tanulmányok. 2 (1): 87-89. o.
- 6 The Economist (2013): Rwandanelections. Safe and sorry: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21586597-president-tightens-his-grip-safe-and-sorry>

Felhasznált irodalom

- A. Kadaga, Rebecca (2013): Women's Political Leadership in East Africa with Specific Reference to Uganda. Tenth Commonwealth Women's Affairs Ministers Meeting. Interneten elérhető: commonwealthgovernance.org
- Bauer, Gretchen (2008): Fifty/Fifty by 2020. *International Feminist Journal of Politics*. 10. évf. 3. szám. 348-368. o.
- East African Community (2011): 4th EAC Development Strategy (2011/12–2015/16). Deepening and Accelerating Integration. Interneten elérhető: www.eac.int/news/index.php?option=com_docman&task=doc
- Eastern African Community (2009): Gender and Community Development Analysis in Rwanda. Interneten elérhető: www.eac.int/gender/index.php?option
- Iloszki Gabirella (2007): Női kvóta Magyarországon – ha igen, akkor miért nem? In Szociális és Munkügyi Minisztérium: A 2007-es év vitája a politikai esélyegyenlőségről. Interneten elérhető: [ww.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=20539](http://www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=20539)
- Lutz, Georg (2005): Reflections on Rwanda's electoral regulations. Interneten elérhető: http://www.georglutz.ch/docs/ElectoralinstitutionsinRwandafinalversion_ger.pdf
- McGreal, Chris (2008): „We are the future”. Interneten elérhető: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/17/rwanda-women-politics-human-rights>
- Mike Gyula (2009): Női kvóta a parlamentben. Interneten elérhető: www.glossaiuridica.hu/gi0901/alk/gi0901_alk_mike_gyula.pdf
- Papp Zsófia (2007): A nemek esélyegyenlőségének problémája, ahogy a képviselők látják In Szociális és Munkügyi Minisztérium: A 2007-es év vitája a politikai esélyegyenlőségről. Interneten elérhető: www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=20539
- Powley, Elizabeth (2004): Strengthening Governance: The Role of Women in Rwanda's Transition A Summary. Interneten elérhető: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/meetings/2004/EGMelectoral/EP5-Powley.PDF>
- Powley, Elizabeth (2005): Rwanda: Women Hold Up Half the Parliament In Ballington, Julie and Karam, Azza (szerk.): Women in Parliament: Beyond Numbers. Stockholm, International Institute for Democracy and Electoral Assistance. 154-163. o. Interneten elérhető: http://www.idea.int/publications/wip2/upload/WiP_inlay.pdf
- Powley, Elizabeth (2007): Rwanda: The Impact of Women Legislator on Policy Outcomes Affecting Children and Families. UNICEF The State of World's Children Background Paper. Interneten elérhető: [http://www.capwip.org/readingroom/TopotheShelf/Newsfeeds/2007/Rwanda-%20The%20Impact%20of%20Women%20Legislators%20on%20Policy%20Incomes%20\(2007\).pdf](http://www.capwip.org/readingroom/TopotheShelf/Newsfeeds/2007/Rwanda-%20The%20Impact%20of%20Women%20Legislators%20on%20Policy%20Incomes%20(2007).pdf)
- Stroh, Alexander (2009): The Effects of Electoral Institutions in Rwanda: Why Proportional Representation Supports the Authoritarian Regime. GIGA Working Papers. Interneten elérhető: http://www.giga-hamburg.de/dl/download.php?d=/content/publikationen/pdf/wp105_stroh.pdf
- Tarrósy István (2006): Kelet-afrikai Föderáció: álom vagy valóság? In: Sebestyén Éva – Szombathy Zoltán – Tarrósy István (szerk.): Harambee. Pécs, Publikon Kiadó. 384-393. o.
- Tarrósy István (2011): Kelet-Afrika a fejlődés útján. Pécs, Publikon Kiadó
- The Constitution of Kenya (2010). Interneten elérhető: <http://www.kenyaembassy.com/pdfs/The%20Constitution%20of%20Kenya.pdf>
- The Constitution of the Republic of Rwanda (2003). Interneten elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_127576.pdf
- The Constitution of the Republic of Uganda (1995). Interneten elérhető: http://www.parliament.go.ug/new/images/stories/constitution/Constitution_of_Uganda_1995.pdf
- The Constitution of the United Republic of Tanzania (1977). Interneten elérhető: <http://www.judiciary.go.tz/downloads/constitution.pdf>
- The Economist (2013): Rwanda elections. Safe and sorry. Interneten elérhető: <http://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21586597-president-tightens-his-grip-safe-and-sorry>

A szerzőről

PhD-hallgató
Pécsi Tudományegyetem,
Bölcsészettudományi Kar,
Interdiszciplináris Doktori
Iskola Politikatudományi
Program

About the Author

PhD student
Interdisciplinary Doctoral
School, Political Science
Programme,
University of Pécs,
Faculty of Humanities

bagi@publikon.hu

English Abstract

Female Political Representation in the East African Community. Focus on Rwanda

While the world average of female MPs is only 21.4 per cent, a somewhat larger proportion of female representatives, 21.9 per cent is present in the parliaments of sub-Saharan Africa. It is also surprising that Rwanda is on top of the list with nearly 64 per cent female MPs, the only country in the world where women outnumber men in the field of legislation. The number of female representatives is similarly high in other countries of the Eastern African Region. In order to provide a complex overview, this study does not only examine Rwanda but also other member states of the East African Community. Different policies are highlighted which enabled these five countries to have a higher percentage of female MPs than in several European countries. Rwanda is going to be studied in more detail due to its unusually high percentage of female representatives. Quota systems defined in constitutional and electoral law are going to be discussed in connection with other member states of the East African Community. Besides presenting the EAC states, the paper also aims to form criticism and to disprove the statement that the high percentage of women MPs can be the benchmark of democracy.

---

*„Az, hogy kivel utazol, legalább annyira fontos, mint az, hogy mivel.”
(Publilius Syrus)*